

HARVARD COLLEGE LIBRARY
BOUGHT FROM
DUPLICATE MONEY
FEB 13 1940

ВІД РЕДАКЦІЇ.

Стаття тов. Енгельберта Пернерсторфера, одного з найвизначніших членів австрійсько-німецької соціал-демократії й віцепрезидента австрійського парламенту, надрукована в „Die neue Rundschau“ (май, 1915), дає інтересний причинок до теорії національного питання, і тому ми уважали за вказане умістити її в нашій видавництві.

В листі, який шановний автор прислав нам у відповідь на нашу просьбу дати дозволене видати український переклад його праці, висловлює він щирі симпатії до нашого народу й його визвольних змагань і між иншим пише: „З цілого серця бажаю, щоби побідний похід проти Росії йшов далі й приніс свободу Вашому народові“. Ми дуже високо цїнимо се щире бажане представника австрійсько-німецької соціалдемократії, цїнимо його тим більше, що воно незвичайно різко відбиває від становища наших російських товаришів і показує велику вартість справжнього націоналізму в протиставленні до „космополітизму“ російських соціалістів, який однак тепер з незвичайною легкістю перемінив ся у них в заборчість і національний шовінізм.

За редакцію
МИКОЛА ЗАЛІЗНЯК.

ПРО НОВІТНІЙ НАЦІОНАЛІЗМ.

Число тих, що вірили в зник національностей наслідком зросту міжнародних зносин, є велике і чималим воно лишило ся й доси, по досвідах війни. Є се ті, що гадають, що зріст цивілізації й культури витворить таке зближене між народами, що різниці між ними будуть все меншати, аж поки з часом не зникнуть зовсім.

Сей погляд є теоретичним. Він не основується на жаднім досвіді, що більше, він навіть стоїть в суперечности з дотеперішним досвідом. Він походить або з загально-людського ідеалу в дійсности чужих собі людей або з привязаня до не так інтернаціонального, як інтернаціоналістичного догмату, до якого й має допасувати ся історія.

Правда, протягом останних двох поколінь думка про загально-людську єдність зробила несподіваний поступ. Космополітизм 18. століття — се була лише балаканина з добрими замірами, натомість інтернаціоналізм нашого часу стоїть на твердим ґрунті спільних ідей і інтересів, яких є свідомою ціла людскість. Сій спільності служать найкращі люде кожного народу.

Він має організовані корпорації, з яких найповажнішою є інтернаціональний соціалізм. Власне від нього мільйони людей сподівалися, що він буде досить сильний, щоби далі вдержати світовий мир і перешкодити війні, яка повстала наслідком тенденцій «буржуазних» держав. Ся надія могла поширитися лише тому, що все ще мали на увазі старий інтернаціоналізм, який що правда признавав національність як дійсний факт, але вартість кожної національності бачив лише в її революційній силі. Він таксував різні національності не на основі їх внутрішньої вартості або їх власного права, а на основі схеми ним самим установлених конечностей.

Також доцільність відогравала тут велику ролю. Для справжнього інтернаціоналіста старого стиля се певного рода тупоумність, коли один малочисельний нарід не розіллеться в другім більшчисельнім з висшою культурою. Національність є для нього чимсь випадковим, неприродним, чимсь, що належить залишити, коли того вимагає доцільність. Мова є для нього тільки середником до порозуміння, а не висловом своєрідного людського ества. У такого інтернаціоналіста нема ніякої внутрішньої звязи з національністю.

Сей старий інтернаціоналізм вже давно минув ся. Та він однак не стратив всіх своїх сил. Традиція се найбільша сила! Передовсім повдержуюча! Модерний соціалізм тісно звязаний з поглядами на національність основателів старого інтернаціоналу, головно ж з поглядим Карла Маркса. Та вже за його життя погляди його на націо-

нальні питання прийняли в цілості лише Німці. Романські і славянські нації ніколи не думали принести свою національність в жертву безкровному інтернаціоналізмови. Так само не зробили сього й інші ненімецькі германські народи. Німці се найбільше доктринерський нарід на світі (побіч Жидів).

Вони дуже часто не одну теорію доводять в своїх розумованнях так далеко до кінця, що вона зовсім розлітається. До того прилучається політичний розвій Німеччини, який поставив соціалдемократію в виїмковій услівя, та який зробив се, що її найбільші противники залюбки називали себе національними партіями.

Сим способом злучили ся в німецькім народі всі умовини, щоби науці старого інтернаціоналізму запезпечити істноване, і то навіть тоді, коли він у своїм нутрі давно вже пережив ся. Та се забезпечене істнованя було тільки в теорії.

Дійсність та жите розвіяли той старий інтернаціоналізм як піря. Німецька соціяльна демократія дня 4. серпня показала ся як свідома своєї національної відвічальности і сей стан в ґрунті річи лишив ся. Одною з перших жертв війни був Д-р Франк з Мангайму, один з найкращих і найвизначнійших проводирів німецької соціалдемократії. Стало ся те, чого ніхто не сподівав ся: Німецька соціалдемократія виявила свій німецький, національний характер.

Отже націоналізм мусить бути щось більше, як лише унасліджене явище, як гидкий шовінізм, його коріння йде глибоко в людське царство світа.

Історія се ніщо иньше, як тільки історія народів і держав, в яких вони проживають. Нарід є основою і первопричиною всеї людської творчости.

Хто сі річи схоче поминути або теоретично »побороти«, сей певно програє. Теорії ніколи не поконують фактів.

Противно! Ми мусимо ясно освідомити собі, що найсильнішим чинником в людстві є народи, бо тільки вони є творцями історії. Лиш вони творять держави, лиш вони розвивають цивілізацію і культуру.

І тут лежить суть річи. Раз Гете говорив про світову літературу. При тим не думав він зо всім про спільну мову, противно він недвозначно зазначив, що тим хоче він всім націям визначити їх своєрідне місце в тій всесвітній літературі. Ми говоримо про всесвітню культуру і знаємо при тим добре, що не є вона нічим иньшим, як сумою всіх поодиноких культур. Бо нема иньшої культури, як тільки національна. То відносить ся навіть до тих проявів культури, які з мовою не мають нічого спільного. Хоч як значні були все взаїмні впливи культурних народів на всіх полях штуки, так все таки поодинокі явища кожної штуки мають ще національний характер, і то тим більший, чим висше ся штука стоїть. Гетівський »Фавст«, се найвисший і найбільш досконалий поетичний вислів німецького ества. Діфференціяція національної штуки у своїм вислові є так сильна, що лише деколи один нарід зумів вповні зрозуміти другого. Ми Німці часто величаємо ся тим, що вміємо втиснути ся в душу всіх народів і дійсно не бракує

нам в тім найпрямі совісних зусиль. Рівночасно однак чесно мусимо признати ся до того, що так як наскрізь розуміємо культури заходу, так з другої сторони подібно як всі Європейці ще далеко не зовсім опанували ми культури сходу, а се здаєть ся тому, що за мало їх знаємо.

Все, що має кождий нарід найбільшого і найвисшого в своїм єстві, все те виявляє він в своїй духовій культурі. А вершком її є наука.

Чим горячійше бажаємо ми висшого розвою людства, тим висше мусимо цїнити народи як самостійних двигачів своєрідних культур. Навіть націоналізм членів найменшого народу, хочби він був щойно в початках свого розвою, є оправданий і святий. А як виглядає Німець, для якого його національність є чимсь рівнодушним, чимсь рівнодушним, чимсь другорядним? Він стоїть нероздільно від того загалу і посеред нього, а зраджуючи свою національність, зраджує сам себе. Тільки внутрі своєї нації може він сповняти висші завдання. Коли відрікаєть ся він від неї, так тоді зрікаєть він добровільно найкращої частини своєї гідности. Хиба що ми відмовимо йому повноти змислів (як глухим, кривим та сліпим).

Широкі маси народу бачать в нації неясно і відрухово лише велике одноцільне тіло, однак хто чим висше піднесеть ся в освіті, той тим сильнійше признає високу і непроминаючу вартість нації, той тим сильнійше її любить. Можна безпечно сказати, що хто відвертаєть ся від своєї нації є або безкровний і бездушний теоретик або Banause.

Національне почуванє є або містичне або набуте. Так воно є в дійсности. Цілі два покоління працювали ми над тим, щоби серед робітництва заціпити легковаженє для німецьких національних почувань. І то серед сприяючих тому зусилю обставин. І се соромно не вдало ся. З тим фактом будемо мусіли в будуччині числити ся. Найбільше основна, найбільше вишколена і найкраще зорганізована соціалдемократія цілого культурного світа в хвили небезпеки станула по стороні вітчизни.

Відкиньмо тепер всю містику і вразливість, а представмо собі ясно, що то є нація і що вона означає. Се можна коротко і вичерпуючо сказати. Після слів Отто Бауера*) творить націю спільна мова, спільна історія і спільна доля. Наші фанатики раси підносять як найважнійше расу. Але ся має лише підрядне значіннє. Кождий культурний нарід, як знаємо, є витвором змішаня рас. Сі три висше наведені ціхи лучать певний загал людей нерозривно разом і дають йому також певні завдання на будуче. І тому зовсім зрозумілим є, що народи, які мають перед собою великі завдання будучности, борять ся до останнього не лише за своє істнованнє, але також за свою свободу рухів.

*) Національне питанє і соціалдемократія. Відень Людова книгарня. 1907. Твір сей є для сього питаня основний. Та на жаль він не найшов в Німеччині належної уваги, здаеть ся тому, що появил ся в соціалдемократичному виданню. Коли-би появил ся накладом буржуазійним — був би певно здобув собі відповідне признаннє. Молодий учений опрацював се питаннє методою думаня марксізму. Хто науково займаєть ся національним питаннем, не може поминути сього твору.

Завдання будучности німецького народу не дадуться розв'язати инакше, як лише виходячи з сього заложення. Вони дадуться розв'язати лише тоді, коли сей нарід буде свідомий своєї німецькості. Може декому видавати ся дивним, що так говорить соціяліст. Та менше здивований буде той, хто знає соціялістів ненімецьких країв, які ніколи не сумнівали ся при се, що вони належать до свого народу. Поодинокі люди, що стоять одинцем, як колись Герве, не доказують нічого. А якраз найбільший соціяліст нашого часу, Жан Жорес, який як чоловік, учений і політик був найвизначнішим явищем не тільки теперішности, про сі порушені нами питання написав в незрівняний спосіб. «Neue Rundschau» подала вже своїм читачам той уступ з його знаменитого твору «Die neue Armee» (Jena, Diederichs, 1913. 493 ст.), який займається історичною функцією капіталізму. Є се частина десятого розділу, який має навіть заголовок «Армія, Вітчизна і Пролетаріят». В вичерпуючий, а можна навіть сказати закінчуючий спосіб висвітлює він в тім розділі також і питання націоналізму. Він вказує на те, що клясова борба і націоналізм не є зовсім переходовими противенствами, що нація се одна цілість і що ми не можемо ніяк твердити, немовби то «модерний пролетаріят є чужинцем серед своєї нації, яку він однак що дня може перетворювати й якої будучу долю має приготувати.» Він вказує на те, «якою величезною недорічністю є твердження, що вітчизна є для пролетара рівнодушною.» Національні і демократичні домагання все з собою покривають ся. Говорене, що «про-

летарі не мають вітчизни, є абсурдом, а навіть криє в собі небезпеку.» «Демократія і нація є дійсними основними умовами кожного дальшого і висшого розвою. Сильне і багате поняття вітчизни дістає сим способом ще новий, висший і обширний зміст. Позірна криза ідеї вітчизни є кризою розвитку.» Пролетарі, всі мужі соціальної справедливості і інтернаціонального мира пруть «до рівної вітчизни людства, до загальної вітчизни вільної праці і єдинених націй. А сі пляни не снують вони на пусто. Сей свій високий ідеал можуть вони здійснити тільки в автономній нації, по правилах політики і боротьби, які є залежні від історії кожного краю і від елементів, які їм дає кожна національна субстанція.» З натиском висказує він думку, що нації є індивідуальностями, особливим відбитем духового життя людей, а зник нації зробив би людство біднішим. Робітники, після його слів, можуть побідити тільки тоді, коли «вони в кождім краю присвоять собі найвисші прикмети душі й розуму і правдиву есенцію національного характеру, бо нове людство може бути тільки тоді багате і повне життя, коли особливість кожного народу треває безупинно в загальній гармонії і коли вітчизна є брешучими струнами ліри людства.» Так проповідує Жорес робітникам націоналізм, який є так само далекий від шовінізму крикливих патріотів, як і від чужого дійсності і воздушного, старого інтернаціоналізму: «Ідея інтернаціоналізму і вітчизна є від нині з собою звязані. В інтернаціоналізмі знаходить незалежність нації свою найвисшу запоруку; в незалежних на-

ціях відповідає інтернаціоналізм найсильнішим і найшляхотнішим органам. Ми можемо навіть сказати: інтернаціоналізм в малій кількості відводить від вітчизни, сильний інтернаціоналізм вертає до вітчизни. Дещо патріотизму відводить від інтернаціоналізму, великий патріотизм приводить до інтернаціоналізму.» Коли Жорес говорить про патріотизм, то се слово обіймає в собі вітчизну і нарід. Ті два поняття творять для нього цілість.

Війна показала, що ся організація, яка числом своїх членів і великим розростом в цілім культурнім світі сильно перевищила всі иньші інтернаціональні організації, не ставила, а навіть ніколи й не хотіла ставити опору націоналізмови. Елементарна сила націоналізму побідила. Всі стали при своїм народі.

Ся справа є так важна, що вона буде мусіла мати переважаючий вплив на дальшу політику всіх держав і всіх народів. Наскільки держави ведуть внутрішню і зовнішню політику, вони мусять більше, як се до тепер робили, брати під увагу настроїв нації. Всі партії, о скільки хочуть перевести свої програми, мусять робити се на основі дійсности, на основі нинішньої держави, навіть тоді, коли хочуть основної переміни тої держави, як пр. ми соціялісти. Вітчизна і нарід є тим незнищимим полем, на яким будуть мусіли розіграти ся всі боротьби за поступ. Погляди на розвій культури людства належать до ярко зазначених противенств в кожній державі і в кождім народі. Тут починають ся сі боротьби, які мають розвести ся між ограниченим і зненавидженим шовінізмом, між

мрачним і неприродним всесвітним космополітизмом, а між благородним, в собі самім скріпленим націоналізмом, який однак глядить в будучність. Сей націоналізм є саме синтезою забезпеченої народности і всеобіймаючої людської думки. Ми не виходимо від поняття людства до поодинокі або поодиноких груп. Противно: тільки від групи доходить ся до людства.

Се, на що ми одиноко надіємо ся і над чим ми всі, для яких цілю є висша культура, працюємо, є не заник нації, бо се був би порожний і страчений труд, але противно її скріплене і піднесене. Правдиво освічений чоловік не знає ненависти до нації. Її знають лише невироблені маси. Кожда освічена людина знає, що завдячує вона своїй власній нації і має гордість, далеку від зарозумілости і вивисшеня, яка є ознакою кожного вільного чоловіка. Чим висше ставить він свій нарід, тим висші ставить він сам перед себе цілі, бо він хоче бути гідним свого народу. В тім напрямі ми Німці повинні мати національну гордість, бо наш нарід багато причинив ся до будови нового людства. Але та гордість накладає на нас великі обовязання як супроти нашого народу так і супроти цілого людства.

Вийшли з друку такі книжки:

- Н. АНДРЕЄВ — Початки релігії.
А. БАХ — Економічні нариси.
А. БАХ — Цар — Голод.
Ф. ВОЛХОВСЬКИЙ — Як мужик став довжником у всіх.
Ф. ВОЛХОВСЬКИЙ — Казка про несправедного царя.
Ф. ВОЛХОВСЬКИЙ — Казка про салдатську душу.
С. ДІКШТАЙН — Хто з чого живе?
М. ДРАГОМАНІВ — Чудацькі думки про українську національну справу.
М. ДРАГОМАНІВ — Листи на наддніпрянську Україну.
М. ДРАГОМАНІВ — Віра і громадські справи.
М. ДРАГОМАНІВ — Рай і поступ.
М. ДРАГОМАНІВ — Оповідання про заздрих богів.
Х. ЖИТЛОВСЬКИЙ — Соціалізм і національне питання.
М. ЗАЛІЗНЯК — Самостійна Україна — несоціалістичне гасло?

- М. ЗАЛІЗНЯК — Українці, Росія й війна.
- К. КАВТСЬКИЙ — Національна держава, імперіялістична держава й союз держав. Переклад з німецького з додатком: Д. СМЕТАНКА — Соціалізм, завойовницька політика, патріотизм і націоналізм.
- К. КАВТСЬКИЙ — Національність й інтернаціональність.
- Л. КУЛЬЧИЦЬКИЙ — Федералізм і соціалістична політика.
- Ф. ЛЯССАЛЬ — Програма робітників.
- Ф. ЛЯССАЛЬ — Про суть конституції.
- М. ЛОЗИНСЬКИЙ — Українська Галичина окремих коронний край!
- В. ЛІБКНЕХТ — Чи Європа має скозачіти?
- М. МИХАЙЛЕНКО — Національне питанє в Росії й війна.
- М. МИХАЙЛЕНКО — Росія й Україна.
- М. МИХАЙЛЕНКО — «Визвольні Маніфести» російського уряду в теперішній війні.
- О. НАЗАРУК — Що се є: суспільні кляси, боротьба кляс, буржуазія, пролетаріят, капіталізм і організація.
- Е. ПЕРНЕРСТОРФЕР — Про новітній націоналізм.
- К. РЕННЕР — Національна справа, інтернаціоналізм, імперіялізм і соціалізм.
- К. РЕННЕР — Нація, як правна ідея й інтернаціонал.
- К. РЕННЕР — Проблеми сходу.

Ю. РУЧКА — Російські соціялісти й теперішня війна.

З. РЮМИНСЬКИЙ — Повстанє селян в Англії.

Чи є тепер панщина?

Ч. ШВАЧКА — Чому позичали віру?

В

В німецькій мові вийшли:

G. RUCZKA — Die russischen Sozialisten und der gegenwärtige Krieg.

G. RUCZKA — Die französischen Sozialisten und der Krieg.

В „Політичній Бібліотеці“ вийшли:

Л. ВАСИЛЕНКО — Світова війна.

М. ДРАГОМАНІВ — Старі хартії вільности.

М. ЛОЗИНСЬКИЙ — Утворенне українського коронного краю в Австрії.

С. ТОМАШІВСЬКИЙ: Галичина. Політично-історичний нарис з приводу світової війни.

Друкують ся або готуються до друку:

ЖОРЕС — Батьківщина і робітництво.

М. БОРИСОВ — Соціялізм і проблема національної автономії.

К. ЛЯЙТНЕР — Імперіялізм московського наро-
Національна справа й Партія Соціалістів-Ре-
люціонерів.

Галичина й її національне значінє для України.

Е. БЕРНШТАЙН — Інтернаціонал робітничої клас-
й європейська війна.

І. СОҚИРА — Хай Європа козачіє!

До уґрунтованя програми української со-
ялістичної партії.

М. ДРАГОМАНІВ — Про неволю віри.

М. ДРАГОМАНІВ — Швайцарська республіка.

Е. ВАНДЕРВЕЛЬД — Ідеалїзм в марксїзмі.

Л. ШИШКО — Оповіданя з московської історії.
Частина I—III.

Л. ШИШКО — Робочий нарід і державний лад.
Національна справа в Росії й як її полагодити.

Боротьба за землю і волю в Росії.

Як бороти ся за землю і волю.

Що таке свобода й як її добувати.

Від самодержавства до народоправства.

Панщина й її упадок в західній Європі.

Французська армія під час великої революції.

Славетні дні турецького війська.

В. ВИННИЧЕНКО — Боротьба (Оповіданє).
